

Використання отриманих результатів доводить можливість використання золотовалютних резервів не тільки для покриття імпорту, а і для обслуговування валового боргу країни. Подальших досліджень потребує використання запропонованого методичного підходу до аналізу достатності розмірів золотовалютних резервів та їх регулювання у глобальному масштабі. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Аксьонов Д.** Управління золотовалютними резервами в зарубіжних країнах / Д. Аксьонов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/053.htm
2. **Артус М. М.** Еволюція кредитних грошей. Різновиди сучасних кредитних грошей [Текст] : навч. посібник / М. М. Артус. – К. : Європейський університет, 2004. – 161 с.
3. **Андрианов В. Д.** Золотовалютные резервы: принципы формирования, структура и эффективность использования [Текст] : монография / В. Д. Андрианов. – М., 2008. – 42 с.
4. **Івасів Б. С.** Гроші та кредит [Текст] : підр. / Б. С. Івасів. – Тернопіль, Kartblansh, 2000. – 510 с.
5. **Мельник П. В.** Міжнародні резерви України: обсяги і структура [Текст] : монографія / П. В. Мельник. – К. : Світ, 2007. – 116 с.
6. Статистичні дані / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Світового банку. Data & Research. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://econ.worldbank.org/>

8. Економічна енциклопедія. Консолідований борг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopectia.org.ua/38/53402/380831.html>
9. International Monetary Fund [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>

REFERENCES

- Aksyonov, D. "Upravlinnia zolotovaliutnykh rezervamy v zarubizhnykh krainakh" [Management of foreign exchange reserves in foreign countries]. http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/053.htm
- Artus, M. M. *Evolutsiia kredytnykh hroshei. Riznovydy suchasnykh kredytnykh hroshei* [The evolution of credit money. Variety of modern credit money]. Kyiv: Yevropeyskyi universytet, 2004.
- Andrianov, V. D. *Zolotovaliutnye rezervy: printsipy formirovaniia, struktura i effektivnost ispolzovaniia* [Gold reserves: principles of structure and efficiency]. Moscow, 2008.
- "Ekonomichna entsyklopediia. Konsolidovanyi borh" [Economic Encyclopedia. Consolidated debt]. <http://slovopectia.org.ua/38/53402/380831.html>
- Ivasiv, B. S. *Hroshti ta kredyt* [Money and Credit]. Ternopil: Kartblansh, 2000.
- International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.htm>
- Melnyk, P. V. *Mizhnarodni rezervy Ukrainy: obsyahi i struktura* [International reserves of Ukraine: the volume and structure]. Kyiv: Svit, 2007.
- Ofitsiinyi sait Svitovoho banku. Data & Research. <http://econ.worldbank.org/>
- "Statystychni dani" [Statistical data]. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy. <http://www.bank.gov.ua/>

УДК 339.923

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ БІПОЛЯРНОЇ КОНЦЕПЦІЇ

© 2014 **БЕРЕНДА С. В.**

УДК 339.923

Беренда С. В. Економічна інтеграція України в умовах реалізації біполярної концепції

У статті розглядається можливість та необхідність реалізації біполярної концепції формування торговельно-економічного режиму України на рівні зон вільної торгівлі, як з ЄС так і з країнами ЄвразЭС/СНД. Концепція одночасного функціонування Розширеної зони вільної торгівлі (Угода про Асоціацію України з ЄС) та угоди про вільну торгівлю з країнами ЄвразЭС/СНД може реалізуватися на основі принципу a la carte на основі базових угод СОТ і міжнародних практик. Мета статті полягає в розгляді інституційних особливостей біполярної концепції економічної інтеграції України з ЄС та ЄвразЭС/СНД, спираючись на сучасні наукові погляди про розвиток економічної інтеграції в умовах так званої «європаузи». Зроблено висновок, що «негативна» інтеграція має високий потенціал реалізації для України та Росії. Доводиться хибність думки про антагоністичність одночасного співіснування Зони вільної торгівлі України з ЄС та ЄвразЭС/СНД з інституційних позицій.

Ключові слова: економічна інтеграція, біполярна концепція економічної інтеграції, *Europe a la carte*, митний союз, зона вільної торгівлі, «негативна» інтеграція, «позитивна» інтеграція.

Рис.: 2. **Бібл.:** 13.

Беренда Сергій Васильович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародної економіки, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)
E-mail: Emc2@ukr.net

УДК 339.923

Беренда С. В. Экономическая интеграция Украины в условиях реализации биполярной концепции

В статье рассматривается возможность и необходимость реализации биполярной концепции формирования торгово-экономического режима Украины на уровне зон свободной торговли, как с ЕС, так и со странами ЕвразЭС / СНГ. Концепция одновременного функционирования Расширенной зоны свободной торговли (Соглашение об Ассоциации Украины с ЕС) и соглашения о свободной торговле со странами ЕвразЭС/СНГ может реализовываться на основе принципа a la carte на основе базовых соглашений ВТО и международных практик. Цель статьи состоит в рассмотрении институциональных особенностей биполярной концепции экономической интеграции Украины с ЕС и ЕвразЭС/СНГ, опираясь на современные научные взгляды о развитии экономической интеграции в условиях так называемой «европаузы». Сделанный вывод о «негативной» интеграции имеет высокий потенциал реализации для Украины и России. Доказывается ошибочность мнения об антагонистичности одновременного сосуществования Зоны свободной торговли Украины с ЕС и ЕвразЭС / СНГ с институциональных позиций.

Ключевые слова: экономическая интеграция, биполярная концепция экономической интеграции, *Europe a la carte*, Таможенный союз, зона свободной торговли, «отрицательная» интеграция, «положительная» интеграция.

Рис.: 2. **Библ.:** 13.

Беренда Сергей Васильевич – кандидат экономических наук, доцент, кафедра международной экономики, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)
E-mail: Emc2@ukr.net

UDC 339.923

Berenda S. V. Economic integration of Ukraine in the context of bipolar concept realisation

The article considers a possibility and necessity of realisation of the bipolar concept of formation of the trade and economic mode of Ukraine at the level of free trade zones both with EU and Customs Union of Belarus, Kazakhstan and Russia (CU) / CIS. The concept of simultaneous functioning of the extended zone of free trade (Association Agreement of Ukraine with EU) and free trade agreement with CU / CIS countries could be realised on the a la carte principle based on fundamental agreements of WTO and international practices. The goal of the article lies in consideration of institutional specific features of the bipolar concept of economic integration of Ukraine with EU and CU / CIS, relying on modern scientific views on development of economic integration under conditions of the so-called Euro-pause. The article draws a conclusion that negative integration has a high potential of realisation for Ukraine and Russia. It proves falseness of the opinion about dissension of simultaneous existence of the free trade zone of Ukraine with EU and CU / CIS from institutional positions.

Key words: economic integration, bipolar concept of economic integration, *Europe a la carte*, Customs Union, free trade zone, negative integration, positive integration.

Pic.: 2. **Bibl.:** 13.

Berenda Sergiy V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)
E-mail: Emc2@ukr.net

Проблема інтеграційної взаємодії сьогодні є вкрай актуальною. Економічні інтереси України ставлять на порядок денний питання отримання економічних переваг або втрат, а також можливостей та загроз в участі в тому чи іншому інтеграційному угрупованні, що фактично можна назвати конкуренцією інтеграції в дії. Процеси економічної інтеграції не відмінюють внутрішньої конкуренції, а навпаки, вимагають збільшення гнучкості в управлінні та впровадження найкращих бізнес практик. Проблематика цих досліджень знаходиться у фокусі інтеграційної взаємодії України з ЄС і країнами Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС)/СНД. Більшість досліджень з інтеграційної проблематики концентрують свою увагу на макроекономічних наслідках, наприклад [7, 8] або впливу на окремі сектори економіки. Досить широко розглядається проблематика економічної інтеграції у площині протиставлення західного та східного вектора цивілізаційного розвитку України. Водночас, проблематика біполярної інституційної інтеграції України досліджена поверхнево та недостатньо аргументована. Зустрічаються відверто ненаукові підходи до дослідження сучасних процесів інтеграції, неправдиві факти, плутанина понять, тощо.

На нашу думку, основною рушійною силою інтеграційної взаємодії для України є реалізація антропоцентричного принципу, адже кінцевою метою економічної інтеграції є підвищення добробуту громадян. В Україні ця теза знайшла своє підтвердження у багатьох відповідних положеннях державних програм економічних реформ.

Невдала спроба підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС лише підтверджує актуальність пошуку оптимальної конструкції інтеграційної взаємодії.

Усе це вказує на необхідність розглянути проблему біполярної інституційної економічної інтеграції України під критичним кутом зору із урахуванням сучасних тенденцій та різних зацікавлених точок зору.

Серед сучасних дослідників і практиків з проблематики економічної інтеграції України та країн СНД слід відмітити таких: Ю. С. Глазьев, А. Е. Лихачев, В. П. Онищенко, І. Бураковський, В. Т. Пятницький, В. Мовчан, Н. М. Грушинська, А. С. Філіпенко та багато інших.

Мета статті – розглянути можливість встановлення оптимального міжнародного торгово-економічного режиму для України на основі біполярної концепції інтеграційних процесів.

Сучасні публікації науковців відрізняються чіткою ідеологічною основою та логікою відстоювання національних інтересів країн, які вони представляють. Водночас спостерігається пікірування, протиставлення і відсутність намагання формувати консенсусну модель розвитку загальної інтеграції і економічної зокрема.

З цієї тематики існує велика кількість досліджень як теоретико-методологічного, так і емпіричного характеру. Аналіз досліджень, які присвячені розрахунку цих ефектів, показав їх певну упередженість, яка проявляється у різних підходах до побудови відповідних економічних моделей та прогнозів. Так, наприклад, результати дослідження у [3, с. 24] містять такі висновки: «Моделювання двох основних сценаріїв регіональної інтеграції України показує чистий приріст добробуту для України у разі ЗВТ між Україною та ЄС, причому вигоди зростають у випадку підписання глибокої та всеосяжної ЗВТ (Зона вільної торгівлі – *авт.*). Водночас, приєднання до РБК МС (Митний Союз ЄврАзЕС далі МС ЄврАзЕС – *авт.*) і запровадження

його торговельних бар'єрів призводить до чистої втрати добробуту. Зокрема, у випадку створення простої ЗВТ з ЄС сукупний добробут Україні зростає на 1,3% у середньостроковій перспективі і на 4,6% в довгостроковій перспективі за інших рівних умов, а у випадку глибокої та всеосяжної ЗВТ зростання добробуту складо 6,4,3% і 11,8% відповідно. У разі приєднання до РБК МС Україна втрапить 0,5% в сукупному добробуту в середньостроковій перспективі і 3,7% у довгостроковій перспективі».

А вже у наступному дослідженні [8 с. 167] бачимо таке: «Вступление Украины с ЗСТ с ЕС означает ухудшение условий торговли на постсоветском пространстве. При этом страны ЕЭП (единый экономический простір країн ЄврАзЕС – *авт.*) имеют возможность смягчить для себя негативные последствия через повышение среднего уровня таможенного тарифа. В результате снижения экспорта в страны ЕЭП и увеличения объемов импорта из стран ЕС (что будет компенсироваться некоторым увеличением объемов экспорта в ЕС лишь частично) Украина в рамках данного сценария может потерять до 1.5% базового уровня объема ВВП... Суммарный накопленный эффект от создания ЕЭП и последующего присоединения к нему Украины за период 2011 – 2030 годов может достигнуть для четырех стран \$1.1 трлн (в ценах 2010 года). В страновом разрезе эффект составит около 14% ВВП Беларуси, 6% ВВП Украины, 3.5% ВВП Казахстана и 2% ВВП России».

Відбувається поляризація поглядів. Так, Глазьев Ю. С. намагається спростити дискурс про економічну інтеграцію: «Не масштаб и не уровень экономического развития государств определяет степень их интеграции, а исторически сложившаяся специализация и кооперация производства в рамках общих воспроизводственных контуров. Государства ЕвразЭС, объединяющиеся в Таможенный союз, связаны веками сложившимися кооперационными узами. Их экономики дополняют друг друга и фактически объединены множеством единых воспроизводственных контуров» [5]. Звісно, з твердженням про домінуючу роль історичного фактора в економічній інтеграції країн можна не погодитись, також є дискусійним питання щодо впливу масштабів економік і рівня економічної розвитку на організацію та плин інтеграції загалом. Сучасні погляди на економічну інтеграцію взагалі відходять від фактора територіальної близькості як ключової умови інтеграції і наводять приклади утворення ЗВТ, наприклад, між Мексикою та ЄС, Південною Кореєю та ЄС і т. д. На додаток саме це твердження поміж інших не можна підтвердити емпірично, стосовно торгівлі між Україною та РФ. Так, кількісно, експорт РФ до України складає приблизно 5%, а імпорт приблизно 6% від загального обсягу [2, с. 16]. Більше того, усередині МС ЄврАзЕС існують великі диспропорції у торгівлі, наприклад, торгівля між Білоруссю та Казахстаном становить лише 1% від загального товарообігу всередині всього об'єднання, а решта 99% – це російсько-білоруська та російсько-казахська торгівля [9, с. 12]. І на противагу, наприклад, взаємна торгівля в країнах ЄС складає більше 60%, у країнах ПАЗВТ (Північноамериканська зона вільної торгівлі) приблизно 40%. Якісно торгівля також відрізняється в країнах МС ЄврАзЕС – вона має здебільшого міжгалузевий характер, в якій переважає первинний сектор, що саме по собі створює конфлікт інтересів між учасниками взаємодії (економіки певною мірою не доповнюють одна одну, а скоріш є конкурентами).

Доповнюється проблема подальшого поглиблення міжгалузевого розподілу праці – активна політика, у першу чергу РФ, у сфері імпортозаміщення вказує на посилення процесів автономізації, ніж кооперації та спеціалізації в рамках МС ЄврАзЕС. Усі ці фактори свідчать про необхідність реалізації біполярної концепції розвитку інтеграційної взаємодії України як з ЄС, так і з ЄврАзЕС/СНД.

Теорія економічної інтеграції виокремлює два методологічні підходи до дослідження та реалізації самого процесу інтеграції. Сутність їх полягає в такому: перший підхід отримав назву «позитивної інтеграції» та представляє собою створення додаткових умов для інтенсифікації процесу інтеграції у вигляді різноманітних загальних угод, які сприяють йому. Другий підхід – «негативна інтеграція», суть якого полягає у скасуванні перепон у інтеграційному процесі – перегляді умов, наприклад, торгівлі, і скасування вилучень та обмежень, спрощенні митних та адміністративних процедур або взаємне визнання національних особливостей.

Ці два підходи закладають фундаментальну основу розвитку будь-яких інтеграційних процесів. Звісно, що в рафінованому вигляді кожен із них окремо не може розглядатись та існувати, однак вони дають важливий поштовх до розгляду вичерпності інтеграційного потенціалу кожного з рівнів економічної інтеграції від преференційної зони торгівлі до банківського або політичного союзу та закладають основи оцінки якості та послідовності цього процесу.

Інституційну основу та подальшу траєкторію процесів інтеграції багато в чому визначає Світова Організація Торгівлі (СОТ). Принципи, які закладені в Результатах Уругвайського раунду переговорів в рамках СОТ, визначають фундаментальні правила в міжнародній торгівлі, що визначають можливість створення ЗВТ, Митних Союзів (МС) та інших інтеграційних об'єднань. Рішення Балійської міністерської конференції СОТ наприкінці 2013 р. з приводу затвердження положень Дохійського раунду перемовин тільки підтверджують намагання спростити митні та інші бюрократичні процедури у міжнародній торгівлі. У свою чергу, будь-яка країна – член СОТ в односторонньому порядку не може трактувати ці правила у власний спосіб. Кожна країна – член СОТ приєдналась до цієї організації на своїх умовах, наприклад, умови приєднання України відрізняються від умов приєднання РФ. Тут важливо підкреслити, що мова йде не про правила СОТ, а про умови, у першу чергу це стосується тарифної складової зовнішньої торгівлі рівня тарифного захисту внутрішнього ринку. Нетарифна компонента умов має складний характер, що пов'язано як з великою кількістю нетарифних заходів, більш як 100, так і складною процедурою їх реалізації та відмінністю у трактуваннях. Саме нетарифна компонента створює найбільшу непередбачуваність та складність економічного аналізу ефектів економічної інтеграції. Усе це окреслює необхідність сучасного аналізу одночасної інтеграційної взаємодії України з ЄС та ЄврАзЕС.

Нав'язуваний засобами масової інформації вибір інтеграції України з МС ЄврАзЕС чи Угода про Асоціацію з ЄС одразу спонукає до розгляду питання рівня та форми інтеграції. Розглянемо ключові теоретичні та організаційно-правові аспекти процесу економічної інтеграції в розрізі біполярної концепції.

Перше: інтеграція України в площині МС ЄврАзЕС і ЗВТ ЄС – порівнюються дві різні форми економічної інтеграції, що детально видно на *рис. 1*. Одночасна інтеграція

України з МС ЄврАзЕС та ЗВТ ЄС неможлива через взаємне виключення організаційно-правових основ, принаймні за сьогоденних умов. Це свідчить про необхідність пошуку консенсусної парадигми інтеграційної стратегії України. Проте режим одночасного функціонування ЗВТ України з ЄврАзЕС/СНД та ЄС можливий і напруму не протирічить міжнародними домовленостям. Така парадигма відносин також закріплює неприєднання та непередачу частини суверенних прав України до наднаціональних органів як в ЄС, так і в ЄврАзЕС.

Розглянемо роль наднаціональних органів управління в рамках біполярної концепції інтеграції України з ЄС та ЄврАзЕС.

Із самого початку утворення ЄврАзЕС була закріплена домінуюча роль РФ та скасовано принцип «одна країна – один голос». РФ отримала в Спільноті 40 голосів із 100 у Міждержавній Раді – вищий орган керування ЄврАзЕС [9]. З 2012 р. утворена Євразійська Економічна Комісія – наднаціональний орган, рішення, які приймаються на колегіальній основі, обов'язкові для виконання усіма членами МС ЄврАзЕС [10]. Загалом ЄврАзЕС за формою нагадує ЄС, має схожі інститути, за змістом заявляє про пріоритетність економічного розвитку в умовах кризових явищ і глобальної нестабільності та знаходиться на етапі формування.

У рамках ЗВТ України з ЄС, підкреслимо, не передбачається утворення наднаціонального органу, лише утворюється спільна комісія без надання наднаціональних повноважень. Однак слід зауважити, що прийняття та імплементація Угоди про Асоціацію з ЄС несе в собі велику кількість зобов'язань у регуляторних питаннях: від технічних регламентів до екологічних стандартів, які існують в ЄС і відомі як *acquis communautaire*. Тобто без інституційно оформленої інтеграції йдеться фактично про рівень інтеграційної взаємодії України, який наближається до членства в ЄС. Такий стан речей свідчить про переважання в ЄС функціонального підходу до інтеграції на противагу інституційного підходу з боку ЄврАзЕС. Схожу думку знаходимо у Філіпенко А. С.: «... у двох регіональних економічних об'єднаннях – ЄС та СЕП (Спільний Економічний Простір СНД – *авт.*) ... можна стверджувати, що в останньому переважає інституціональний метод. В ЄС інтеграційна політика здійснюється на основі поєднання обох методів – інституціонального та функціонального» [12, с. 15].

Питання передачі частини суверенітету для країни, яка отримала незалежність трохи більше, як 20 років, є критично важливим. Більше того, політична влада країн, здається, не здатна погодитись на передачу повноважень будь-якому наднаціональному органу чи в ЄС, чи ЄврАзЕС. Звісно, політичний та геополітичний фактори відіграють суттєве значення у розбудові міжкраїнових стосунків та утворюють певну модель відносин у світі: поважають тільки сильних економічних партнерів і формують набір важелів впливу – від політичних, військових до економічних. Звісно, сьогодні мати повний суверенітет можуть дозволити собі тільки великі країни, і поділ суверенітету вважається світовою тенденцією в боротьбі країн за добробут. Відомо, що Угода про Асоціацію України з ЄС спиралась на т. зв. ініціативу Східного партнерства, і ставлення до цієї ініціативи з боку Росії характеризується такою думкою: «Ініціатива «Восточное партнерство» (2009), обращенная к шести государствам постсоветского пространства (не включая Россию) была воспринята Россией как вызов со стороны ЕС в

регионе, который она считает зоной своих интересов. Претензии российской стороны сводятся к следующему: данная инициатива фактически вынуждает вовлеченные государства делать стратегический выбор между Евросоюзом и Россией ... Декларативно ратуя за отмену разделительных линий в Европе, ЕС в реальности, по мнению России, способствует их созданию и укреплению с целью стратегической изоляции нашей страны» [11, с. 57]. Усе це говорить на користь того, що відносини ЄС та РФ будуть визначатись в площині їх взаємодії в пострадянських країнах у контексті успіхів у формуванні ЗВТ між США та ЄС у вигляді TAFTA (*TransAtlantic Free Trade Area*), а не в рамках концепції ЗВТ від Лісабону до Владивостока, хоча концепція Великої Європи все ж таки остаточно не вийшла з порядку денного. Виходячи з такого твердження про геоекономічний розподіл на XXI сторіччя, цілком закономірно, що РФ намагається розглядати Україну виключно у сфері своїх інтересів, що і є доказом існування конфлікту інтересів між Україною та РФ. І сьогодні ми бачимо конкретну реакцію з боку РФ – «Из Соглашения (Угода про Асоціацію – *авт.*) вытекает огромное количество угроз нашим торгово-экономическим отношениям. Согласно договору о ЗСТ СНГ Украина должна была провести консультации с нами не только перед подписанием, но даже перед парафированием Соглашения. Та-

ких консультаций не было, и сегодня нас ставят перед фактом. Поэтому мы сейчас просто вынуждены обдумывать меры по нейтрализации возникающих угроз» [4, с. 11]. Такий підхід широко відомий в теорії переговорів, який можна сформулювати в нашому випадку таким чином: за умови існування неврегульованості окремих питань задавати свій вектор розвитку.

Зважаючи на обов'язок консультацій, виникає закономірне питання про необхідність проведення консультацій РФ з Україною перед підписанням угоди про ЗВТ з Сербією, адже це також може вплинути на наш торговельний режим. Продовжуючи таку аргументацію, зважимо на існування угоди про ЗВТ між Україною та країнами ЄАВТ, однак ніяких порушень правил СОТ щодо визначення походження товарів не відбувається, таких фактів не виявлено. Отже, ці «загрози» явно перебільшені і, схоже, перехід від ЗВТ з країнами МС ЄврАзЕС до рівня РНС (Режими Найбільшого Сприяння), фактичний відкат в економічній інтеграції, про який йдеться, також схожий більше на теоретизування – що, якщо? Або тактичний хід у перемовинах.

Наведемо приклад існування успішної інтеграції на рівні ЗВТ за участі декількох треків інтеграції: Угода 2000 р. між Мексикою та ЄС. Ця угода передбачала, окрім створення зони вільної торгівлі, суттєву лібералізацію торгівлі

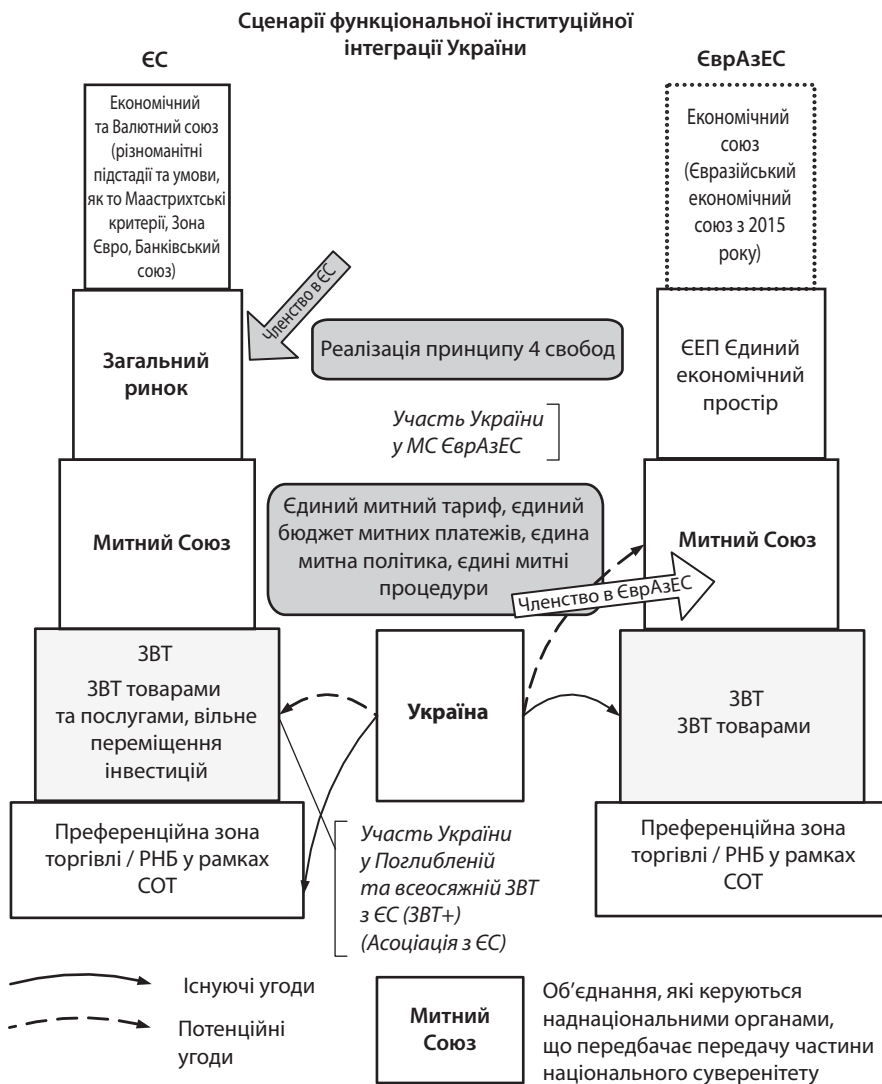

Рис. 1. Сценарії функціонально-інституційної інтеграції України

Джерело: складено автором.

послугами, сільськогосподарською продукцією, співпрацю у сферах правил походження товарів, технічних норм, державних закупівель тощо [1]. Як відомо, Мексика одночасно є членом ПАЗВТ, хоча там і переважає функціональний метод інтеграції.

Для України важливо опрацювати шляхи, що ведуть до поступового перетворення всього Євразійського геополітичного простору – від Атлантики до Тихого океану – в єдину спільноту суверенних держав без домінування якогось одного центру [6].

Друге: на нашу думку, потенціал ЗВТ з країнами МС ЄврАзЕС/СНД не вичерпаний і може бути успішно наповнений більшим змістом, наприклад долученням ЗВТ не тільки товарами, а і послугами в повному обсязі, спрощенням митних процедур – потенціал для цього є дуже великим, що демонструє *рис. 2* і багато інших спільних проєктів. Результати Дохійського раунду перемовин в рамках СОТ дають підстави стверджувати про збереження можливості формування модернізованої моделі у торговельних режимах, у першу чергу між Україною та РФ у рамках існуючої ЗВТ. Доказом існування таких можливостей є те, що зниження ставок імпорتنних мит у рамках СОТ і ЗВТ ЄврАзЕС/СНД – лише половина питання, другою, не менш важливою частиною, є комплекс завдань, пов'язаних із якісним складом регулювання міжнародної торгівлі, а саме – спрощеністю митних процедур. Індекс спрощеності митних процедур в Україні та РФ більш як в 4 рази гірший, ніж у Німеччини, що саме по собі свідчить про значний потенціал вдосконалення дії ЗВТ між нашими країнами.

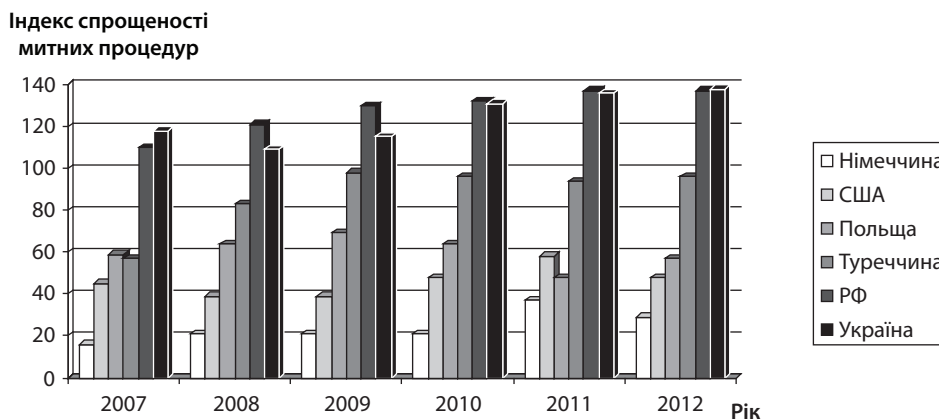
Виходячи з логіки послідовної інтеграції, перехід на вищий рівень економічної інтеграції, без використання всього потенціалу попереднього рівня інтеграції, створює проблему асинхронності бізнес-циклів у країнах-учасницях та розупорядкованості економічної діяльності в цілому. Усе це вказує на широкі можливості вдосконалення митних процедур як основного рушійного чинника у реалізації концепції «негативної» інтеграції. І, що вбачається дуже важливим, закладає основи подальшого співробітництва та створює висхідну динаміку у двосторонніх відносинах.

Наразі вдається прийнятною випробувана Україною формула утворення ЗВТ з країнами ЄАВТ (Європейська асоціація вільної торгівлі), яка успішно функціонує з 2012 р. Звісно, країни ЄАВТ не відіграють значної ролі у торговельно-економічному житті країни, однак важ-

ливий сам принцип, підхід. Тут слід коротко зупинитись на генезисі ЄАВТ, для того щоб стало зрозуміло, чому це об'єднання в Європі має особливий статус. Слід зазначити, що ЄАВТ є нащадком досить великого угруповання країн Європи, яке створила і довгий час очолювала Велика Британія, починаючи з 60-х років ХХ століття. Ідея створення цього об'єднання полягала у вирішенні двох завдань: по-перше, ізоляція Великої Британії та її недолучення до інтеграційних процесів, у першу чергу через Францію, яка таким чином намагалась штучно зберегти свою лідерську позицію. Усе це проявилось у намаганні Великої Британії створити противагу тодішньому ЄЕС (Європейському Економічному Співтовариству) у вигляді ЄАВТ, в яке входили в різні роки, крім Великої Британії, Швеція, Данія, Португалія, Австрія, Норвегія, Фінляндія, Ісландія, Швейцарія та Ліхтенштейн; по-друге, ЄАВТ ставила на меті виключно економічне співробітництво на рівні ЗВТ, із збереженням можливості самостійно проводити торговельну політику по відношенню до третіх країн, оминаючи питання більш тісної економічної інтеграції на рівні митного союзу, економічного союзу, або навіть утворення політичного союзу, як це декларувалось у ЄЕС. Згодом об'єднання трансформувалось, але його еволюція привела не до утворення ліній розділу в Європі, а до утворення широкої договірної бази, яка спрощувала торговельно-економічні відносини між ЄАВТ та ЄЕС. Фактично такий підхід знайшов своє віддзеркалення в теоретичних поглядах на європейську інтеграцію, які отримали назву *Europa a la carte*. У сьогоденні ЄС цей принцип критикується з позицій необхідності існування мінімальних спільних цілей для країн – учасниць інтеграційного процесу, але така селективна участь дає змогу в певних умовах приймати лише прийнятні зобов'язання і проводити гнучку зовнішньоекономічну політику.

Припустимо думку про можливість реалізації принципу *a la carte* (селективної інтеграції) для України у процесах економічної інтеграції з країнами ЄС та ЄврАзЕС. Отже, такий, можливо інкрементальний, підхід може сформувати бачення консенсусного співіснування зон вільної торгівлі з ЄС та ЄврАзЕС/СНД. І навіть більше – можна розглянути питання вступу України у ЄАВТ як певну альтернативу в «європаузі», яка виникла після саміта ЄС у Вільнюсі у листопаді 2013 р.

Непідписання Угоди про Асоціацію України з ЄС поставило на порядок денний питання про реальне дослідження впливів від імплементації її в національне законодавство.

Рис. 2. Порівняння індексу спрощеності митних процедур

Джерело: складено автором на основі [13].

До цього часу не існувало і досі не існує дослідження, яке могло б діагностувати наслідки цієї угоди в усіх сферах соціально-економічного життя в Україні. Звісно, це питання є надскладним і, можливо, воно ніколи не буде зроблено. Але нам ще складно усвідомлювати усі глибинні проблеми, які підіймає на поверхню ця угода. І це спонукає до необхідності розуміння того, який кінцевий або принаймні проміжний результат отримає країна.

Через те, що ми намагаємось порахувати ефекти від економічної інтеграції і отримати якусь «цифру» і, зважаючи на неї, приймати рішення про формування інтеграційної політики, виникає спрощене розуміння процесів, які будуть відбуватись в країні. Ми стверджуємо, що «порахувати» наслідки економічної інтеграції, принаймні на рівні Зони вільної торгівлі чи Митного союзу, можливо тільки прямі, опосередковані порахувати неможливо, та і їх співвідношення є до кінця неясним. До прямих ми можемо віднести такі, як створення торгівлі, відхилення торгівлі, частково інвестиційні потоки та похідні від них показники, створення робочих місць, рівень зарплатні, торговельний баланс, створення нових товарів, зміни ВВП, регіональний розвиток у довгостроковій перспективі. Горизонт досліджень який перевищує 7 років, виходить за рамки коректного прогнозування і є лише сценарієм, планом, бажанням чи чимось на кшталт цього.

Як було зазначено вище, існують прямо протилежні результати розрахунків економічних ефектів від інтеграції, і є безсумнівним, що різні організаційно-правові основи економічної інтеграції для України мають амбівалентний характер. Отже, спираючись на твердження, що порахувати та інтерпретувати усі ефекти від економічної інтеграції неможливо, такий підхід не має твердої методологічної основи для підготовки прийняття рішення щодо інтеграції в те чи інше угруповання.

Спробуємо окреслити методологічну проблематику досліджень економічної інтеграції – вони повинні містити міждисциплінарний характер.

Наприклад, як можна підрахувати зміну способу життя сільського населення через зміну його конкурентоздатності та ринкової кон'юнктури, структурних змін в економіці внаслідок дії Угоди про Асоціацію України з ЄС? Так само, як складно порахувати довіру – довіру в країну, в її уряд, в її закони, можна дати лише тільки опосередковану оцінку через місце країни у світовому рейтингу інвестиційного клімату. Таких прикладів достатньо багато, та їх складно інтерпретувати з точки зору ефективності чи неефективності.

Згаданий на початку статті антропоцентричний принцип дає чітку відповідь – добробут громадян, якість життя є основною метою економічної інтеграції.

Однак рефлексія на антагоністичні погляди та незрозумілість політики формування та відстоювання національних інтересів між суб'єктами цього процесу в Україні: державою, громадянами, національними виробниками та імпортерами створює спотворене бачення вектора розвитку зовнішньоекономічної та внутрішньоекономічної політики. Такий стан речей сприяє та потребує відповіді на питання, які знаходяться глибше, а саме – яку країну ми намагаємось будувати, на яких принципах? Соціалістичних, ринково-капіталістичних, демократичних, авторитарних чи якихось інших.

Одне зрозуміло, поки в країні не сформується стійка структура суспільства, яка буде основана на вільному під-

приємництві – роль неефективної держави буди гальмом для суспільного прогресу і неминуче призведе до буржуазної революції в країні.

Вибір сценарію економічної інтеграції України насправді виявив реальні внутрішні проблеми, подолання яких і є тим самим домашнім завданням, яке дозволить стати сильним економічним партнером, яких, як відомо, поважають у міжнародній спільноті.

ВИСНОВКИ

Долучення України до інтеграційних процесів, які відбуваються як на Заході, так і на Сході, вимагає особливого статусу країни. Ця особливість, на нашу думку, повинна реалізовуватись за допомогою біполярної концепції інтеграції України.

Послідовність використання внутрішнього потенціалу інтеграційної взаємодії повинна базуватись на реалізації в повному обсязі принципу «негативної» інтеграції, зниження рівня індексу спрощеності митних процедур може складати до 50%. Що свідчить про значний потенціал вдосконалення дії ЗВТ між Україною та країнами ЄврАзЕС.

Нами вбачається необхідність повернення до підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, принаймні в рамках так званої концепції інтеграції *Europa a la carte*, тобто реалізовувати (підписувати та імплементувати) не всі домовленості (статті) одразу, а окремо за розділами (блоками) – економічний, організаційний, правовий, соціально-гуманітарний, за умови готовності до виконання, з відповідною дорожньою картою та моніторингом.

Такий, можливо, інкрементальний підхід, на нашу думку, дозволить еволюційним шляхом реалізувати повною мірою біполярну модель економічної інтеграції України в усіх часових горизонтах. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Бояр А. О.** Досвід економічної інтеграції третіх країн з ЄС / А. О. Бояр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Esg/2008_58/38.pdf – Назва з екрану.
- 2. Бураковський І.** Недоцільність участі України в митному союзі Білорусі, Казахстану та Росії: експертна аргументація / І. Бураковський, М. Гончар, В. Мовчан, Р. Хорольський. – Київ, 2011. – С. 21.
- 3.** Вибір торговельної політики України: плюси та мінуси різних опцій регіональної інтеграції / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (Аналітичний звіт). – Київ, 2011. – С. 28.
- 4. Глазьев С. Ю.** О важности участия Украины в евразийском интеграционном процессе / С. Ю. Глазьев // Евразийская интеграция: экономика, право, политика. – 2013. – № 14. – С. 7 – 12.
- 5. Глазьев Ю. С.** На верном пути интеграции / Ю. С. Глазьев // Евразийская интеграция: экономика, право, политика. – 2010. – № 8. – С. 33.
- 6. Грущинська Н. М.** Україно-російське співробітництво в контексті регіональних інтеграційних об'єднань / Н. М. Грущинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vdnuet/econ/2010_4/Grushin.pdf – Назва з екрану.
- 7.** Комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках ЕврАзЭС (аналитическое резюме). – Санкт-Петербург, 2012. – С. 44.

8. Комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках ЕврАзЭС (Итоговый научно-технический отчет) – Санкт-Петербург, 2012. – С. 168.

9. Лихачев А. Е. Таможенный союз России, Белоруссии и Казахстана: история, современный этап и перспективы развития / А. Е. Лихачев // Российский внешнеэкономический вестник. – 2010. – № 6. – С. 7.

10. О Евразийской экономической комиссии [Электронный ресурс] : официальный веб-сайт – Режим доступа: <http://www.eurasiancommission.org/ru/Pages/about.aspx> – Название с экрана.

11. Россия – Европейский союз: возможности партнерства / И. М. Бусыгина (рук.) и др.; [гл. ред. И. С. Иванов] ; Российский совет по междунар. делам. – М. : Спецкнига, 2013. – 96 с.

12. Філіпенко А. С. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель / А. С. Філіпенко // Економіка України : Політико-економічний журнал. – 2005. – № 6. – С. 11 – 22.

13. The Global Competitiveness Report 2012 – 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://knoema.com>. – Title from a screen.

REFERENCES

Boiar, A. O. "Dosvid ekonomichnoi intehratsii tretikh krain z IES" [The experience of economic integration with the EU from third countries]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Esg/2008_58/38.pdf

Burakovskiy, I., Honchar, M., and Movchan, V. *Nedotsilnist uchasti Ukrainy v mytnomu soiuzi Bilorusi, Kazakhstanu ta Rosii: ekspertna arhumentatsiia* [Unreasonableness of Ukraine's participation in the Customs Union of Belarus, Kazakhstan and Russia: Expert argument]. Kyiv, 2011.

Busygina, I. M. *Rossii – Evropeyskiy soiuz: vozmozhnosti partnerstva* [Russia - European Union: opportunities for partnership]. Moscow: Spetskniga, 2013.

Filipenko, A. S. "Intehratsiini perspektyvy Ukrainy: bihravitatsiina model" [Integration Perspectives Ukraine: bihravitatsiina model]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 6 (2005): 11-22.

Glazev, Yu. S. "Na vernom puti integratsii" [On the right path integration]. *Evraziyskaia integratsiia: ekonomika, pravo, politika*, no. 8 (2010): 33-.

Glazev, S. Yu. "O vazhnosti uchastiia Ukrainy v evraziyskom integratsionnom protsesse" [The importance of the participation of Ukraine in the Eurasian integration process.]. *Evraziyskaia integratsiia: ekonomika, pravo, politika*, no. 14 (2013): 7-12.

Hrushchynska, N. M. "Ukraino-rosiiske spivrobitnytstvo v konteksti rehionalnykh intehratsiinykh ob'ednan" [Ukraine-Russia cooperation in the context of regional integration associations]. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vdnuet/econ/2010_4/Grushin.pdf

Kompleksnaia otsenka makroekonomicheskogo efekta razlichnykh form glubokogo ekonomicheskogo sotrudnichestva Ukrainy so stranami Tamozhennogo soiuzia i Edinogo ekonomicheskogo prostranstva v ramkakh EvrAzES (Itogovyy nauchno-tekhnicheskiiy otchet) [Comprehensive assessment of macro-economic effects of different forms of deep economic cooperation between Ukraine and the countries of the Customs Union and the Common Economic Space within the EEC (Final Scientific and Technical Report)]. St. Petersburg, 2012.

Kompleksnaia otsenka makroekonomicheskogo efekta razlichnykh form glubokogo ekonomicheskogo sotrudnichestva Ukrainy so stranami Tamozhennogo soiuzia i Edinogo ekonomicheskogo prostranstva v ramkakh EvrAzES (Analiticheskoe reziume) [Comprehensive assessment of macro-economic effects of different forms of

deep economic cooperation between Ukraine and the countries of the Customs Union and the Common Economic Space within the EEC (Analytical summary)]. St. Petersburg, 2012.

Likhachev, A. E. "Tamozhennyi soiuz Rossii, Belorussii i Kazakhstana: istoriia, sovremennyy etap i perspektivy razvitiia" [Customs Union of Russia, Belarus and Kazakhstan : history, present stage and prospects]. *Rossiyskiy vneshneekonomicheskiiy vestnik*, no. 6 (2010): 7-.

"O Evraziyskoy ekonomicheskoy komissii" [About the Eurasian Economic Commission]. <http://www.eurasiancommission.org/ru/Pages/about.aspx>

"The Global Competitiveness Report 2012 – 2013" <http://knoema.com>

Vybir torhovelnoi polityky Ukrainy: pliusy ta minusy riznykh optsii rehionalnoi intehratsii [Choice of Trade Policy in Ukraine: the pros and cons of different options of regional integration]. Kyiv, 2011.